

KNJIGA NIJE NIKAD SAMO ONO ŠTO U NJOJ PIŠE

Nedžad Ibrišimović, "Vječnik", Svjetlostkomerc d.d., Sarajevo, 2005. i 2006. godina. Nagrađeni roman u 2005. godini Kaimijevom nagradom, nagradom "Meša Selimović" i nagradom KZB "Preporod" za roman 2005. godine

PREDA MNOM je neobična, višeslojna, transvremena i hiperprostorna naracija o trajanju neumirućeg čovjeka, roman o dunjalučkoj povijesti-prolaznosti, priča o životu samom po sebi i izvan njega, bajka o trajnoj, djetinjoj želji svake žive individue da premosti svoju majušnost, svoje nestajanje i smrtnost pomoću besmrtnosti ili snom o njoj – dokučujući tajne brojnih svjetova koji se protežu između „sedam kata nebesa“ i sedam kata prsa i onoga što prsa kriju.

Ali, prije no što nasluti tajne svijeta po sebi, njegova kruženja i dokrajčivanja, ovaj izuzetni *roman-naracija* najprije predstavlja, deskribira, opisuje, ocrtava, riše svijet posve

originalno, na svetim univerzalnim znanjima utemeljeno. Potom prerasta u viđenje koje ne ostavlja *prazninu* prostog voluntarizma i is/praznih maštarija. Ni najmanju. Štaviše, riše *puninu*, krugove i kruženja, elipse i rotiranja smještene između najsićušnijih atomalnih raspona i najrasprostrtijih svemirskih daljina-dubina-širina pomoću jednoga lika. Uvišestručenog lika, kao onoga koji je već koju hiljadu godina živio i živi, sve mijenjajući se, obnavljajući se nanovo, kako bi nam pokazao put koji se negdje svojoj završnici sprema, sve pretvarajući se u najrazličitije bitne povijesne likove, od egipatskog faraona Imhotepa, njegovog pisara Nefertija, Amenhebovog sina, faraona Utnapištima,

Nuha, a.s., Muhameda, a.s., Kolumba, Abdullaha el-Misrija el-Bagdadija el-Bosnawija, ukletog Holandeza, nemirnog Ahasvera sve do *tajnog spavača* pored njih već sedam usnulih (plus pas) u pećini Kefh nadomak Efesa... (koju u svojoj znamenitoj istoimenoj suri (poglavljju El-Kehf) za postmodernost priča Kur'an).

Taj vječiti lik, vječito živi lik, taj Vječnik i vječnik kojeg smrt zaobilazi tako što svaki put kada umjesto nje ugleda hazreti Hidra¹ uspijeva ispričati i svjedočiti ne samo s velikim povijesnim i metapovijesnim ličnostima, već i velikim povijesnim i metapovijesnim događajima. A njih je mnogo. Autor ih bira znalački, oni su zbilja kameni-međaši pretpovijesti, povijesti, postpovijesti: gradnja piramida (Keopsove), trojanski ratovi, Isaovo, a.s., iskušenje križa, Muhamedov, a.s., boravak u Medini, otkriće Amerike, objava nevidljivih imama u Basri, Kufi, Damasku (El-Kazima,

El-Džavida, El-Ridaa, El-Askerija, El-Hadija...), najstrašniji istanbulski i dubrovački zemljotresi, sve do bosanske nemirne stvarnosti.

Vrlo rastresitom leksikom, preobiljem borhesovskih slika i sličica, nijansi i boja raspuklih i raščaranih, pisac dočarava ljepotu prebogatog drevnog Nila - trokutne delte blagostanja, helenske prekomorske i okeanske vještine preživljavanja, obijesne olujne snage kojom vesla svim morima i svim okeanima ukleti Holandez; sve ne bi li dočarao jednostavnu, a u čovjekovoj biti nepostojeću spoznaju – *kako se to zbilja umire*.

Kako to izgleda ljudska, moja, tvoja smrt?

Kako se to prelazi iz stanja svega u stanje ništa?

Ili, kako se to prelazi iz stanja

¹ Prema islamskom vjerovanju **hazreti Hidir** je evlija, Božiji odabranik posebnog ranga koji posjeduje sve moći vidljivog i nevidljivog, materijalnog i duhovnog trajanja i koji je direktni Ademov, a.s., potomak, njegov sin, i koji nije prestao živjeti i nadgledati tok Božije povijesti na zemlji, te koji se pojavljuje u snu ili na javi onima odabranima. Imat će zadaću na Kraju Vremena, u tzv. Ahiri Zemanu da dođe zajedno sa El-Mehdijem, odnosno da nagovijesti dolazak Isaa, a.s., drugi put na zemlju.

ništa u stanje svega?²

U središtu teo-*filozofijskog prosedea* ovog romana je duboko islamska ehlisunijska i djelimice šiisjska naracija, tek toliko da ne bude preskočena,³ jer samo univerzalna

² Tema oslikavanja ljudske smrti zaokuplja evo već nekoliko posljednjih godina gotovo sve izrazitije književnike. I to ne zadovoljavajući se, kao do sada, filmskim *The End*-om, kako smo bili navikli čitati u većini dosadašnje proze. (...)“Oči se sklopiše, tijelo se ugasi, usnu duša“(...) Ne, sada se čini onaj pisani iskorak – šta baš tada biva, šta se osjeća, kako doživljava, može li se dokučiti, ima li načina da se povežu mitske naracije i realnost brojnih koji svaki čas oko nas umiru. Tako turski nobelovac za književnost 2006. g. Orhan Pamuk u svom romanu “Zovem se Crveno”, na nekoliko smrti pokušava iskoračiti u sferu s onu stranu trajanja, preko smrti gospodina Otmjenog, a potom naročito preko smrti gospodina Teče, koristeći se obilato realnim i mitskim, koristeći se bojama i svim raspoloživim oružjima noći... u suštini neuspješno! (Biblioteka Geopoetika, Beograd 2006. g.)

³ Otprilike kako je to i u cijeloj povijesti islama praktički i bivalo. Sva najbitnija ishodišta razvoja, procvata i potom zgasnuća ili malaksanja islamske historije, umjetnosti, tradicije, naracije, poezije, arhitekture pripadaju na ovaj ili onaj način, kvantitativno uzev, sunijskoj tradiciji i predstavnicima sunijske moći, politike i vlasti, a tek jedna trećina ili toliko otprilike pripada šiisjskoj povijesnoj moći. Ali, nema nikakve sumnje da obje ove muslimanske naracije svijeta trajanja i svijeta vjerovanja zaslužuju respekt, kritičko promatranje i divljenje pisaca, stvaralaca i umjetnika. Svako od njih pripada određeno mjesto u

muslimanska naracija Istine priznaje sve prethodne, o postanku, trajanju i nestajanju ovoga svijeta prolaznosti i ispitivanja svih vrsta i obliča, ove zemlje i ovakvog čovjeka. Pri tom, autor sam odabire prijelomne ličnosti i prijelomne događaje, hvatajući se ukoštac sa preambicioznom zadatkom da odsluka povijest smrtnika sa devet, ili devedeset, ili devetsto života; koji na svojim plećima nosi milenije, stoljeća, desetljeća, mjesece, hefte, dane, časkes... a kome, čuda li, i nije nakon svega dodijalo živjeti i svjedočiti. Autoru je ova preambiciozna misija, romaneskna i praktična, najvećim dijelom i uspjela.⁴ Izuzev poprilično

povijesti svijeta i povijesti islama. Sunizam je više običniji, šiizam je više zasebniji: običnosti je mnogo više u povijesti nego zasebnosti. Pre-suđivati među njima, osim što je nezahvalno i cinično, pokazalo bi popriličnu nekompetentnost i isključivost bilo koje vrste ljudskog ispoljavanja koja pledira za trezven, ohlađen i korektan pogled na okolinu.

⁴ I kada se cjelokupna povijest iscrta na najznačajnijim događajima, sve bi moglo stati na list papira, čuda li. Samo stablo poslanika, Božijih vjerovjesnika od njih 120 hiljada koliko ih se prema svim svetim knjigama i obrascima pojavilo narodima i u svijetu da bi prenosili prirodna znanja, *dinu-l-fitr*, prirodnu vjeru, Božije kanone, uputstvo za upotrebu zemlje i života, onih dvadesetak najznačajnijih stanua u tri retka teksta: Adem, Idris, Nuh, Hud, Salih, Ibrahim, Ismail, Ishak, Lut, Jakub, Jusuf, Šuajb, Musa, Harun, Davud, Sulejman, Ejub, Zul-Kifl, Junus, Il'jas, Ejub, El'jesea, Isa, Jahja,

nedovršenog kraja romana koji ostaje „u visećoj formi“.

Za nas, mene i vas, koji živimo u vremenu “ekranske kulture”, “kulture simulakruma”, umjesto kulture života samog po sebi, koji praktično znamo kako se samo jednim “klikom” na kompjutersko dugme može otići kuda god se zaželi, i koliko god daleko se želi, moguće je bilo napisati ovakvu vrstu naracije. Ako je moguće bez umjetničkog talenta i pjesničke tanahne duše kročiti sveudilj i sveudalj, okusiti i opipati čudni svijet u njegovim beskrajnim prostranstvima – virtualno i nestvarno – kako li je tek moguće sa velikim neuprljanim srcem, bujnim talentom i nesvakidašnjim trudom kakav u Ibrišimovićevoj mašti postoji, i razljeva se u svim svojim bojama i preljevima tu, naočigled naših poluslijepih ili gotovo slijepih očiju.

Eto, to je sve pred nama.

Zekerija, Uzejr, Lukman, Muhamed, a.s., a njihovo drvo života ili krvne povezanosti također se iscrta na papirnoj površini manjoj od kartice teksta. Sve ono što misleće, kreirajuće, učeće, tumačeće, pišuće ili rišuće postojaje stane na još manje prostora, u svoj svojoj raznovrsnosti i umišljenosti. Sve ostalo, bezbrojni su mali epigoni, mala strašljiva, grješna, sitna stvorenja štono bez dobre odjeće i obuće, hrane i pića ni jednu zimu prezimiti ne mogahu... Stoga je ovakvu naraciju bilo lahko napisati, samo, bilo se teško dosjetiti, a pisac “Vječnika” je to postigao.

Samo je potrebno podići zalijepljene, osmuđene, tromе i škiljave očne kapke, nas, utrnutih ispraznom svakodnevicom. Nama, dakle, savremenima, moguće je napisati ovakav roman, i mi takvi jedino i možemo razumjeti ovakav jedan roman i uopće potrebu za njim. Da se ovakav roman, smrtnog autora, u vječnosti, o vječnosti sa Vječnikom pročita, iščita, dočita, načita, učita i raščita, potrebno je bilo doći do XXI stoljeća i do bosanske stvarnosti. Jer, da se ovakav roman uopće da samo jednostavno i jednokratno pročitati iz bilo kojeg vremena i bilo otkuda – doista bi to onda bio samo starinski roman-bajka za djecu. Ali, kako je potreban dodatni napor za njegovo zrelo shvatanje, ova zrela naracija dovodi u naše misli i u naša osjetila *jedan potencijalni božanski ekran*, u odnosu na kojeg je *zbiljska vječnost* tek nesaglediv događaj i naracija, na kojemu se retrospektivno iščitavaju vrlo jednostavno i lahko bezbrojne podvarijante i nadnaracije, podnaracije “klikom” na *božanski ekran* koji je skenirao sve naše radnje, i sve što je ikada bilo i bit će na zemlji. Kako je to zbilja moguće, ovaj roman nije faktički nemoguć ni kao “žanr reality mita” ni kao sadržina. Nije nategnut i nije djelo đavoljeg kalema.

Autor se kao od olova, ili kancerogene tvari, čuva i najsićušnijeg

tendencioznog širka i u njega ne zalazi, bježi od raznovrsja bogohulnog i fisk-stvari. Očito je, stoga i uspjeva premrežiti vijekove i milje, povući prirodnu crtu koja ih spaja i prespaja, čineći to bez puno muke i napora. On “kao” prepisuje El-Hidrov *keramet* - praroman, pranaraciju, dosežući tako *vlastitu deredžu* skromnosti

i poniznosti - rijetko vidljivu kod “autorske vrste”.

Stoga Ibrišimovićev knjiški Vječnik može mirno i spokojno biti vječan, neumoran, svjež u svakom novom rođenju, miran u svakom novom događaju ma kako iznenađan bio, vječan kao svjedok koji se čuva namjernih grijeha,⁵ svjesnih i

⁵ Autor stoga na jednom mjestu sabire sve ono što je za njega mjera koja ga je održala u etičkoj punini, vjerskom zadovoljstvu i slatkoći tako veoma dugog života. Maksime su date na jednom mjestu, namjerno izdvojene da se mogu lahko prepoznati i ostaju credo ljudske uspravnosti za sva vremena, sve kulture i civilizacije, za sve naraštaje i jedinke (u svojoj knjizi “Medijska globalizacija svijeta” – Promokult, Sarajevo, 2004. g.; ja sam to nominirala kao opće vrijednosti svijeta, danas bih to prenominirala u opće vrijednosti svjetova): “...ja nisam lagao...bio nepravedan, nikoga plašio, nisam obmanjivao...nikome ništa otimao, nikoga zlostavljao, nisam krao, na mjeri zakidao, silom tuđa dobra prisvajao, hrđave riječi govorio, nikome hranu uzimao, svoje srce jeo, ničiju među pomjerao, dopuštao da oranice opuste, ni u čemu štetu pravio, nisam svoja usta ni protiv koga otvarao, nisam dopuštao da iz mene gnjev provali bez razloga, nisam činio blud ni skotološtvo, nisam sebe opoganio, ukaljao ženu drugog čovjeka, dopuštao da mi usta srdžbom zbore, bio gluh na riječi pravde i istine, nisam nikoga u plač natjerivao, bio plahovit...nisam svoje srce požurivao, ja nisam govorio više no što je bilo potrebno, prevare činio i na zlo pogledao, nisam tekuću vodu mutio, svoj glas podizao, drsko se ponašao, bio pristrasan, bogatio se na tuđ račun...” (57. str.)

tendencioznih bogohuljenja, čega je prepun svijet oko njega. Kud god i gdje god da se zatekne, ali, stoga mu i uspijeva toliko dugo poživjeti. Zaista, osim materijalnog, postoji i duhovni svijet, bolje reći Svijet. Od nas zavisi šta biramo.

Karakterološki, autor u kroki-paradigmama ocrtava konture gotovo svih relevantnih povijesnih kultura, jednih, drugih, inih... Njemu za njihovu kroki-karakterologiju nisu trebali tomovi sociologija, kulturologija, antropologija, homologija, čitatologija, novitologija, epistemologija, filozofija, tek samo naoštren kalem, čista duša i neiskvareno srce kojemu usljed neiskvarenosti polazi za rukom da *dokuči tajne* i vidljivog i nevidljivog i koji *zauzima stav*. Utoliko lakše, jer svaka dobra književnost je ispred nauke, posebice ispred društvene kvazinauke.

Ispod Vječnikovog kalema i murekefa osta zapisano neumoljivo vjerodostojno o helenskoj ženi naprimjer: "...vidi ti slavni žena i boginja helenskih...kakve su...vidi šta je slatka bljedolika Selena učinila svome Eudimionu! Daj da joj nikad ne umre, ali daj i da nikad drugu ne pogleda, pa makar ni nju nikad ne pogledao, gledaće ona njega! Neka spava i neka bude samo njen." Osta

uspavan, izvan Istine, kamenjen usljed Selenine sebičnosti i posesivnosti, čega je prepuna neohelenska moderna feminološka kultura.

O klasičnom jevrejskom usudu "odabranih i prokletih" Vječnik veli da je sadržan u iskušenju također dugovjekog čovjeka, obučara Ahasvera na čiju se kuću htješe prisloniti izmoredi Isus Nazarećanin dok je nosio križ na leđima, ali ga ovaj otjera iz straha ili neznanja, tada začuvši opominjuće riječi: "Ja sad idem a ti ćeš čekati sve dok se ne vratim" (158., 161.) - stade i on, haman vječan, izvan Istine, i nikad u smiraju.

O besmislu ateizirane, neutažive lutajuće sudbine jednostavno, kroz sudbinu ukletog Holandeza moreplovca Jana van der Erkena, Vječnik, iznalazeći razumijevanja za njega, čuje: "Ja plovim kroz duše, kroz nebrojene ljudske duše, kroz stijenje i kamenje, kroz oblake, evo, pogledaj – nisi ni primijetio...ja dotičem i nebo i zvijezde i zemlju i zemljinu utrobu... Ja sam gospodar daljina i kralj zemalja, mene služe robovi; crni, crveni, žuti, ja imam zlato, biser i drago kamenje, ja sam na tragu *lapis philosophorum* i *arcanuma*...(229.), ali ti riječima ne mogu iskazati kolika je moja usamljenost. Ta gdje je ona koja će me spasiti ove beskrajne more i osloboditi ove beskrajne kazne...?" (229.) *Varium et mutabile semper femina!* (225.)